

УДК 378.014.6:005.6

А. С. Кобець, доктор наук з державного управління, професор Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету
А. М. Пугач, кандидат технічних наук, доцент Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

**ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ**

Розглянуто питання пошуку перспективних напрямів розвитку державної політики інтеграції до європейського освітнього простору, шляхів оновлення та реформування системи вищої аграрної освіти з урахуванням сучасних вимог.

Ключові слова: інтеграція; аграрний сектор; освітній простір.

The article deals with the current aspects of searching the perspective directions of development of the state policy of integration into the European educational space, ways of renewal and reform of higher agricultural education system in accordance with modern requirements.

Key words: integration; agricultural sector; educational space.

Постановка проблеми. Як показує світовий досвід, освіта і наука повинні мати випереджальний неперервний характер, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються у світі та країні.

У Концепції реформування і розвитку аграрної освіти та науки (далі – Концепція), що була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06 квітня 2011 р. № 279-р і наразі чинна, зазначено: “Сучасний стан економіки країни потребує створення нової системи інноваційного розвитку агропромислового сектора “аграрна освіта – аграрна наука – аграрне виробництво” і поглиблення співпраці центральних і місцевих органів виконавчої влади у вирішенні питань функціонування і розвитку аграрної освіти та науки” [1].

Для реалізації положень Концепції розроблено план заходів на 2011–2015 рр. Однак мета, визначена у даному документі, так і не була досягнута. Отже, завдання, сформульовані в Концепції, залишаються актуальними й нині.

Зважаючи на зміни, які відбулись у суспільно-політичному житті країни у цілому та у сфері вищої освіти зокрема, Міністерство аграрної політики та продовольства разом із зацікавленими сторонами, а саме представниками громадянського суспільства, бізнесу, а також донорами, розробляє проект Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр., яка б задовольняла реальні потреби аграрної галузі.

© А. С. Кобець, А. М. Пугач, 2016

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні проблеми вищої аграрної освіти вивчали Л. Гришко, О. Павленко, С. Ніколаєнко, Л. Лебідь, О. Мусієнко, М. Самаріна, А. Даниленко, І. Синявська, О. Нагорнюк та ін. Окремі напрями інтеграції вищої аграрної освіти України до європейського освітнього простору, такі як інноваційний розвиток національної системи аграрної освіти та академічна мобільність, досліджували В. Шебанін, В. Химинець, А. Кобець, Д. Свириденко, Т. Жижко, С. Вербицька, Л. Колісник, М. Мосьондз, А. Мокій, Л. Сокурянська, О. Дейнеко та ін.

Один із головних пріоритетів – розвиток аграрної політики у сфері науки, освіти й інновації. Даний пріоритет, своєю чергою, передбачає реформу аграрної освіти, яка має підвищити ефективність урядових витрат на вищу освіту і наукові дослідження у сільському господарстві, реформувати державні університети і науково-дослідні інститути, забезпечити вищу якість і актуальність знань, отримуваних студентами і дослідниками [2].

Виклад основного матеріалу. Звичайно, реформування аграрної освіти має забезпечити, крім усього іншого, її входження до європейського освітнього простору. Найперспективнішими напрямами державної політики інтеграції вищої аграрної освіти України до європейського освітнього простору є по-перше, забезпечення інноваційного розвитку національної системи аграрної освіти й, по-друге, сприяння академічній мобільності у сфері аграрної освіти.

Щоб готувати кваліфікованих фахівців, які забезпечували б конкурентоспроможність аграрної економіки, потрібно створити інноваційну систему освіти. Для цього університети мають стати не лише навчальними, але й дослідними центрами, де генеруються нові знання та інноваційні технології. Серед важливих умов насамперед – висока кваліфікація професорсько-викладацького складу; нагальні для аграрного виробництва результати наукової діяльності; тісні зв'язки з бізнесом; достатнє фінансування освітньої та науково-дослідної діяльності; система управління якістю освіти; сучасна матеріально-технічна база.

Отже, система вищої аграрної освіти і науки має будуватися із застосуванням інноваційних підходів, що дасть змогу підвищити їхню якість і результативність, ефективність використання кадрового та наукового потенціалу галузі, забезпечити конкурентоспроможність агропромислового сектора національної економіки та підвищити добробут населення.

Інноваційна освітня діяльність – це процес внесення в освіту якісно нових елементів, який характеризується вищим ступенем творчої діяльності учасників освітнього процесу і забезпечує:

- створення нових освітніх технологій;
- формування нового світогляду викладача;
- активну допомогу формуванню всебічно розвинутого студента;
- позитивний вплив на створення нових управлінських структур;
- створення оптимальних умов для формування досконаліших відносин між навчальним закладом і суспільством [3].

Тож інноваційну діяльність можна розглядати як одну з форм інвестиційної діяльності, яка забезпечує розробку, поширення і застосування інновацій у системі освіти з метою її вдосконалення та оновлення.

Інноваційна освітня діяльність передбачає залучення педагогічних і наукових працівників до творчої діяльності, створення ними нових або вдосконалених педагогічних продуктів (процесів, явищ). У результаті такої діяльності підвищуються педагогічна майстерність викладачів, результативність навчально-виховного процесу.

Інноваційна діяльність навчальних закладів експериментальна, для неї характерні:

- наявність науково-дослідної програми;
- постійні наукові консультації з проблеми модернізації змісту освіти й методик викладання основ наук;
- організація і проведення курсів і спецкурсів із сучасних досягнень у галузі психології та педагогіки;
- залучення працівників навчальних закладів до роботи у науково-практичних семінарах і конференціях із проблем удосконалення навчально-виховних та управлінських технологій;
- залучення вчених наукових інститутів до роботи на кафедрах;
- щорічні підсумкові науково-методичні семінари із проблем наукових досліджень та їх результатів тощо [4, 59–60].

Отже, одним зі шляхів реалізації інноваційної освітньої діяльності є участь навчальних закладів у експериментальній науково-дослідній роботі, створення ними інноваційних структур, через які здійснюється взаємозв'язок інноваційних освітніх технологій, і лабораторій, що здійснюють плановий педагогічний експеримент і діють під керівництвом науковців.

На думку вітчизняного працівника освіти А. Даниленка, було б доречним, щоб МОН розглянуло на конкурентній основі діяльність кращих аграрних університетів і надало їм статус інноваційних аграрних ВНЗ із забезпеченням державного фінансування для створення в них інноваційного освітнього середовища [5]. Доцільно було б для таких університетів установити спеціальні режими функціонування – більше прав і самостійності у фінансовій діяльності й у формуванні навчальних програм.

Ураховуючи провідну роль аграрної освіти, необхідна підтримка держави в переоснащенні навчально-наукової та матеріально-технічної бази аграрних закладів через цільове фінансування.

Освітянська громада схвально сприйняла задекларовану в проекті Закону України “Про вищу освіту” автономію ВНЗ щодо спрямування позабюджетних коштів на пріоритетні потреби закладу. Сподіваємося, що навчальним закладам буде надано певну свободу щодо перерозподілу навчального часу на вивчення найбільш затребуваних дисциплін (генетика, біотехнологія, селекція, аграрна економіка, інформатика, право тощо) [5]. Аграрним освітнім закладам також потрібна підтримка у виданні підручників і навчальних посібників інноваційного типу (зокрема, в електронному вигляді).

Інноваційну складову в науково-дослідній діяльності ВНЗ важливо доповнити прямими зв'язками з підприємствами та організаціями агропромислового комплексу країни. Це сприяло б розвитку конкурентоспроможних фундаментальних досліджень, а також прикладних розробок з їх подальшою комерціалізацією, що забезпечить подальше зміцнення аграрних ВНЗ.

Нині аграрні університети мають діяти спільно й узгоджено з роботодавцями, бути зацікавленими один в одному і співпрацювати у питаннях працевлаштування випускників. Водночас важливо не втрачати зв'язків з кадровими службами районних управлінь сільського господарства, агрофірмами, аграрними асоціаціями щодо формування механізму прогнозування і моніторингу напрямів підготовки аграрних фахівців та обсягів прийому студентів, досягнення збалансованості між попитом і пропозицією фахівців на ринку праці; квотування прийому сільської молоді для розширення доступу до отримання вищої аграрної освіти, надання робочих місць випускникам.

Заслужують на увагу питання мотивації до підвищення ефективності та якості роботи професорсько-викладацького складу, розвитку в їхньому середовищі здорової конкуренції, закріплення в університеті найпрофесійніших і найталановитіших викладачів.

Необхідно також значно підсилити роботу з підготовки професорсько-викладацьких кадрів найвищої кваліфікації, здатних мислити і навчати по-новому. В реформуванні освіти великого значення набуває розвиток наукових напрямів, нагальних для агропромислової сфери. Щоб не втратити напрацьоване і стимулювати наукову думку, потрібна належна фінансова підтримка фундаментальних і прикладних наукових досліджень, забезпечення їх зв'язку з аграрною освітою, співпраці з науковцями зарубіжних країн.

Одним із визначених нами напрямів інтеграції вищої аграрної освіти України до європейського освітнього простору є академічна мобільність. Вітчизняна дослідниця Т. Жижко наголошує на існуванні потужного зв'язку між академічною мобільністю і динамікою розгортання Болонського процесу в Україні: “Важливим аспектом упровадження Болонської системи є академічна мобільність, що слугує формуванню відкритого освітнього простору, який, у свою чергу, сприятиме мобільності студентів і професорсько-викладацького складу” [6, 6].

У Законі України “Про вищу освіту” дано чітке визначення поняття: “академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) на території України чи поза її межами” [7].

Порядок організації програм академічної мобільності для учасників освітнього процесу як вітчизняних, так і іноземних ВНЗ на території України чи поза її межами визначається Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність (далі – Положення). У Положенні академічна мобільність поділяється на внутрішню та міжнародну. У рамках нашого дослідження доречно зосередити увагу саме на міжнародній академічній мобільності. У цьому ж документі дається таке визначення цього поняття: “міжнародна академічна мобільність – академічна мобільність, право на яку реалізується вітчизняними учасниками освітнього процесу у вищих навчальних закладах (наукових установах) – партнерах поза межами України, а також іноземними учасниками освітнього процесу у вітчизняних вищих навчальних закладах (наукових установах)” [8].

Форми академічної мобільності для учасників освітнього процесу, що здобувають освітні ступені молодшого бакалавра, бакалавра, магістра та доктора філософії у вітчизняних вищих навчальних закладах, такі: навчання за програмами академічної мобільності; мовне стажування; наукове стажування [8].

Форми академічної мобільності для осіб, що здобувають науковий ступінь доктора наук, науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників та інших учасників освітнього процесу, такі: участь у спільних проектах; викладання; наукове дослідження; наукове стажування; підвищення кваліфікації [8].

Отже, можна зауважити, що базові нормативно-законодавчі рамки для здійснення академічної мобільності зокрема та інтеграції вищої освіти України до європейського освітнього простору взагалі окреслено. Але наголосимо, що вони є лише початком складного процесу, тому потребують певного вдосконалення, доопрацювання, уточнення. Крім того, наше дослідження зосереджене саме на аграрній освіті, яка має певну специфіку і потребує додаткових заходів.

У рамках реалізації принципу академічної мобільності вищої аграрної освіти 21 квітня 2015 р. на Форумі Союзу європейських аграрних академій (далі – Форум) Національна академія аграрних наук України (НААН) та ще дев'ять аграрних академій з інших країн прийняли резолюцію “Про взаємодію європейських аграрних академій, наукових

центрів, релевантних інституцій в реформуванні аграрної науки”. На Форумі учасники обговорили діяльність і базові цілі НААН; ефективність взаємодії НААН з європейськими аграрними академіями і центрами; перспективи функціонування НААН як авторитетної національної наукової фундації. Учасники визнали низку таких ключових моментів:

- виключна роль міжнародного наукового співробітництва у поширенні знань, технологій, інновацій для розв’язання глобальних проблем людства;
- необхідність досягнення Україною європейських стандартів життя шляхом докорінного реформування всіх складників економічного та соціального розвитку суспільства;
- необхідність створення ефективного механізму взаємодії між академіями всередині Союзу та взаємодії з іншими міжнародними організаціями;
- необхідність структурної перебудови української аграрної науки [9].

Крім того, на Форумі було відзначено недосконалість наявної системи організації наукових досліджень і необхідність збереження автономності аграрних академій і центрів. На основі обговорення учасники закликали партнерів і зобов’язалися самі розвивати міжнародне співробітництво за європейськими стандартами й сприяти взаємному транспонуванню досвіду з розвитку аграрної науки [9]. Отже, помітна спільна зацікавленість освітніх і наукових інституцій аграрної галузі у співпраці та інтеграції знань.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Визначено, що перспективними напрямками державної політики інтеграції вищої аграрної освіти до європейського освітнього простору, на яких нині доречно зосередитися, можна вважати забезпечення інноваційного розвитку національної системи аграрної освіти і сприяння академічній мобільності у сфері аграрної освіти. Зауважимо, що держава активно працює над цими питаннями й основні нормативно-законодавчі рамки для них уже окреслені. На наш погляд, для вирішення проблемних питань вищої аграрної освіти України необхідно завершити розробку та затвердити Єдину комплексну стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр. Потім, виходячи з цього документу, внести відповідні зміни в Концепцію реформування і розвитку аграрної освіти і науки, які врахують реалії сьогодення та спрямують акцент на інтеграцію в європейський освітній простір. Для реалізації положень оновленої Концепції розробити новий план заходів на 2015–2020 рр., в якому ретельно прописати ходи досягнення поставленої мети. Для роботи над оновленням Концепції та розроблення плану заходів, державі необхідно залучити фахівців – освітян, науковців, бізнесменів, які працюють в аграрній сфері.

Реалізація викладених перспектив розвитку вищої аграрної освіти в Україні забезпечить її конкурентоспроможність та інтеграцію не лише у європейський, але й у світовий освітній простір, а головне – підготовку нової генерації фахівців, які працюватимуть на майбутнє України.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції реформування і розвитку аграрної освіти та науки [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 квіт. 2011 р. № 279-р. – Режим доступу : <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/279-2011-p>
2. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр. (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : minagro.gov.ua/node/16025
3. Інновації як передумова підвищення якості аграрної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mnau.edu.ua/ua/14_01_04.html

4. Химинець В. Інноваційна освітня діяльність / Химинець В. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 360 с.

5. Даниленко А. Ліквідація двоїстості: стан і перспективи розвитку вищої аграрної освіти в Україні [Електронний ресурс] / А. Даниленко // Освіта України. – 2012. – № 5. – Режим доступу : <http://pedpresa.com.ua/blog/3129-likvidatsiya-dvojistosti-stan-i-perspektyvu-rozvytku-vyschoji-ahragnoji-osvity-v-ukrajini.html>

6. Жижко Т. Академічна мобільність – об'єктивна умова розвитку університетської освіти / Т. Жижко // Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія. – 2010. – Вип. 10. – С. 6–10.

7. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

8. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серп. 2015 р. № 579. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248409199>

9. Про взаємодію європейських аграрних академій, наукових центрів, релевантних інституцій в реформуванні аграрної науки [Електронний ресурс] : резолюція Форуму Союзу європейських аграрних академій від 21 квіт. 2015. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/adm.NAAASU/posts/369160206603664>